

7. Основні тенденції та проблеми реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки: аналітична записка національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2474/>.
8. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Москва: Мысль, 2001. 123 с.
9. Сайт благодійного фонду «Творчий центр ТЦК». URL: <http://ccc-tck.org.ua/>
10. Freedom in the World 2015. URL: <https://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/ukraine>.
11. Валлерстайн И. Миросистемный анализ: введение / пер. Н. Тюкиной. Москва: Издательский дом «Территория будущего», 2006. 248 с.
12. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. №1045-XIV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 45. Ст. 397.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
14. Молодцов О.В. Асоціації органів місцевого самоврядування як суб'єкти лобіювання. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. 2002. № 1 (7). С. 183–192.
15. Змієвець С. До проблеми легалізації одностатевих шлюбів. Юридичний журнал. 2009. № 7. С. 58–64.
16. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції»: постанова Верховної Ради України від 31.03.2016 р. № 1074-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 18. Ст. 203.

УДК 342.4

ПРАВОВИЙ ПРОСТІР ДЕРЖАВИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ В ТЕОРІЇ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

LEGAL SPACE OF THE STATE: SPECIAL ISSUES IN THE THEORY OF MODERN CONSTITUTIONALISM

Белов Д.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Синьобок М.С.,
юрист

У статті розглянуто особливості категорії «правовий простір». Автор наводить думки вчених, що займалися дослідженням цього правового поняття. Прив'язуючи категорію «правовий простір» до конституційного права, робиться висновок про простір як конституційно-правову категорію.

Ключові слова: простір, правовий простір, конституційне право, конституційно-правова реформа, реформування конституційного ладу.

В статье рассмотрены особенности категории «правовое пространство». Автор приводит мнения ученых занимавшихся исследованием этого правового понятия. Привязывая категорию «правовое пространство» к конституционному праву, делается вывод о пространстве как конституционно-правовой категории.

Ключевые слова: пространство, правовое пространство, конституционное право, конституционно-правовая реформа, реформирование конституционного строя.

The article deals with the features of the category «legal space». The author gives the thoughts of scientists involved in the study of this legal concept. By tying the category «legal space» to the constitutional law, a conclusion is drawn about the space as a constitutional category.

Key words: space, legal space, constitutional law, constitutional-legal reform, reformation of the constitutional system.

Постановка проблеми. Розвиток та ствердження власного шляху й місця України у геополітичному оточенні, її включення до європейських та світових інтеграційних процесів нерозривно пов'язані з організацією нормотворчої та правозастосовчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, яка б відповідала сучасним тенденціям правового розвитку та міжнародним стандартам у цій сфері. Нові тенденції у конституційно-правовому будівництві країни, становлення інститутів громадянського суспільства, оптимізація та реформування системи державного управління зумовлюють нові умови реалізації державної влади, неодмінною умовою ефективною діяльності якої виступає єдність правового простору [1, с. 44].

У нинішній складній ситуації реформування конституційного ладу певні інтеграційні процеси можуть

розв'язати й реальні проблеми сучасного конституціоналізму. Проте тенденції гармонізації законодавства не слід розглядати суто в контексті європейського та світового конституційного розвитку, оскільки процеси уніфікації відбуваються й у внутрішньодержавному праві. Так, особливості національної правової системи, на думку Т. Подорожної, потребують уніфікованого підходу до погодженості чинного законодавства, формування єдиного правового простору на всій території України, адже наявні суперечності між нормами Конституції України та чинним законодавством спричиняють кризові явища політичного, економічного та соціального характеру [2, с. 12].

Виділення територіальних правових систем, серед яких розглядаються міжнародна, регіональна, національна, приводить до розуміння їх тісної взаємодії та на-

віль залежності від просторової прив'язки. Просторова ідентифікація правової системи є важливою методологічною процедурою, сутність якої полягає в змістовому наповненні категорії «правовий простір» з урахуванням сучасних інтерпретацій правового простору.

Аналіз наукових публікацій. Значний внесок у розробку сучасного конституціоналізму, його реформування, а також безпосередньо забезпечення єдності правового простору, що становлять доктринальне підґрунтя дослідження, зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: В. Азізова, М. Баймуратов, Ю. Барабаш, Р. Батуренко, Ю. Бисага, А. Колодій, Н. Кіріченко, Н. Мяловицька, О. Марцеляк, М. Орзіх, В. Погорілко, О. Рогач, М. Савчин, В. Серьогін, О. Скрипнюк, Л. Тацій, Ю. Тодика, А. Філіпов, В. Федоренко, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін.

Виклад основного матеріалу. Просторово-часовий вимір права як одна з основних проблем загальнотеоретичної юриспруденції пов'язаний не тільки з темпоральними та територіальними аспектами дії правових нормативів. Просторовий вимір властивий мисленню людини і, відповідно, невіддільний від його використання в різноманітних ситуаціях. Тому яскравим полем оперування категорією простору постають правові відносини і правові ситуації, які, за твердженням О. Мельничук, створюють подієвий фон права [3, с. 139].

У цьому контексті в сучасній науці конституційного права все частіше приділяють увагу поняттю «правового простору». Основні питання, які розглядаються: як організований правовий простір, які його основні форми та способи конкретизації, яке його конституційне закріплення. Водночас спостерігається ситуація, коли поняття правового простору виявляється відірваним від реальних просторів, які локалізуються за допомогою правових зв'язків і конкретизуються в його особливих типах: міському, державному, інтегративному, транснаціональному тощо [4].

Французький теоретик права Ж.-Л. Бержель справедливо підкреслює: «<...> кожна правова система повинна регулювати проблеми, пов'язані з простором як елементом юридичних відносин; тепер нам належить вирішити питання про те, як простір проявляється в правових відносинах, навіть якщо роль простору в правовій системі здається досі зовсім не вивченою» [5, с. 223].

Сучасному рівню звучання наукових знань про природу простору в теорії конституціоналізму відповідає уявлення про те, що вся життєдіяльність людського суспільства тісно взаємопов'язана зі сприйняттям простору. Згідно з цим, простір відображає циклічні процеси в матеріальному й ідеальному світі, будучи умовою для співіснування розвиваються системи, в які входять і правові процеси з властивим їм власним простором, що відповідає їх специфіці юридичної діяльності. Просторові зв'язки та відносини об'єктивно складаються тільки на тій основі життєдіяльності, яка здійснюється між людьми. Усвідомлення її змісту призводить до осмислення форм буття, однією з яких виступає термін «простір» [6, с. 7].

Специфіку фізичного простору, за твердженням Т. Южакової, слід відрізняти від соціального, в якому існує та розвивається суспільство, а разом з ним і правовий простір. Властивості і течії його залежать від форм життєдіяльності людей і характеризуються своїми ритмами, циклічністю, темпами протікання, а також ставленням людей до самого соціального явища, званого простором у праві [7, с. 25].

Простір – це особлива функціональна категорія юридичної теорії і практики. Відображає виникнення, вираз і кордони будь-якої правової дії, процесу, норми,

стану, події. У просторі регулюються правовідносини. Правові відносини – це специфічна форма соціального взаємопроникнення суб'єктів і об'єктів права з метою реалізації законних інтересів і досягнення того, що передбачено джерелом чинного права. А, в свою чергу, просторові відносини – це дефініція, яка виражає взаємодію між тривалістю і послідовністю правових процесів і подій [8, с. 22].

Виявлені просторові параметри взаємодіють з правовими відносинами в процесі врегулювання поведінки індивідів в соціумі. В цьому випадку простір забезпечує право, стабілізує його або обмежує. Просторові межі, встановлені законом, можуть переборювати себе і бути замінені на більш прогресивні. Вони також одночасно утворюють певну межу, за якою починають розвиватися правовідносини [9, с. 58].

У наукових працях, що присвячені вивченню юридичної основи категорії «простір», наведені результати деяких досліджень різних просторових параметрів в праві. Так, зокрема, французький правознавець Ж.-Л. Бержель в найзагальнішому вигляді розглядає проблему взаємозв'язку понять «простір» та «право» в наступних аспектах: 1) присвячений аналізу дії права в конкретно-просторовій просторі; 2) аналізує ту саму дію в правових системах [10, с. 250–260].

Цікавим, на наш погляд, є дослідження поняття «простір», проведене І. Барцицем. У своїй роботі під простором вчений розуміє фізичну реальність, на яку поширюється дія юридичних норм верховенства Конституції [11, с. 24].

Л. Ганцева відзначає першочерговість формування категорії «простір» в праві, вказуючи на те, що простір матеріального і соціального світу є об'єктивною реальністю існування поза людиною і незалежно від окремих суб'єктів права. Проте об'єктивна складова аналізованого терміну в процесі зіткнення з індивідом і його свідомістю заломлюється і перетворюється на суб'єктивну. Суб'єктивне й об'єктивне, взаємодіючи між собою, породжують правову свідомість. А останнє, в свою чергу, – правову культуру, впливаючи в цілому на правову матерію, або, іншими словами, норми права і суспільно-правове життя суспільства та держави [12, с. 23, 58].

У своїх наукових дослідженнях Д. Керімов відзначає той факт, що у кожного закону є об'єктивна реальність дії в просторі. Ця об'єктивна реальність дії закону в конкретно-історичних умовах має свої межі. Звідси випливає потреба в коригуванні раніше прийнятих правових приписів і норм у зв'язку з розвитком як самих об'єктивних закономірностей, так і умов дії правової матерії в соціумі [13, с. 102–103].

В. Суханов термін «простір» наповнює значенням «місце розташування» або «місце розвитку», до того ж вчений підкреслює, що термін «місце» не слід розглядати як тільки географічне або соціальне явище, оскільки в юридичному сенсі це сам об'єкт, розташований в просторових формах [14, с. 30].

Висновки. Таким чином, на наш погляд, простір як конституційно-правова категорія – це специфічна функціональна категорія науки конституційного права, що відображає закріплені в Основному Законі держави певні просторові межі виникнення та розвитку будь-якої конституційно-правової дії, самого конституційного процесу, конституційної норми, стану чи події. Отже простір є просторовими межами, встановленими Конституцією, що можуть переборювати себе і бути замінені на більш прогресивні в рамках здійснення конституційно-правової реформи. Вони також одночасно утворюють певну межу, за якою починають розвиватися конституційні правовідносини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кіріченко Н.С. Конституційно-правовий механізм забезпечення єдності правового простору. Дис. канд. юрид. наук зі спец. 12.00.02 конституційне право; муніципальне право. ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2016. 225 с.
2. Подорожна Т.О. Проблеми оновлення Конституції України та національного законодавства в контексті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Віче. №6, березень 2015 С. 12–14.
3. Мельничук О.С. Міський правовий простір: від метафори до поняття. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 67. С. 139–147.
4. Зинков Е.Г. Термин «пространство» в теории права. URL: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=26&art=3119>.
5. Бергель Ж.-Л. Общая теория права. Пер. с фр. М., 2000. 898 с.
6. Вениаминов Я.Д. Идеологические основы обеспечения единого правового пространства. Вестник ДГУ. 2013. №2. С. 7–9.
7. Южакова Т.Л. Региональное правовое пространство: теоретико-правовой аспект: дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар: КГУ, 2007. 200 с.
8. Козюк М.Н. Правовое пространство и правовые коммуникации / М.Н. Козюк // Новая правовая мысль. 2002. № 1. С. 21–26.
9. Ганцева Л.М. Правовое пространство: социально-философский анализ (на примере Российской Федерации): Дис. ... канд. филол. наук. - Уфа, 2001. С. 23, 58.
10. Бергель Ж.-Л. Общая теория права / Под ред. В.И. Даниленко. М., 2000. С. 250 - 260.
11. Барциц И.Н. Правовое пространство России: вопросы конституционной теории и практики / И.Н. Барциц. М., 2000. 317 с.
12. Ганцева Л.М. Правовое пространство: социально-философский анализ (на примере Российской Федерации): Дис. ... канд. филол. наук. Уфа, 2001. 210 с.
13. Керимов Д.А. Конституция СССР и развитие политико-правовой теории / Керимов. М., 1979. 411 с.
14. Суханов В.В. Правовое пространство и его формы: Дис. ... канд. юрид. наук. М., 2005. С. 30.
15. Белов Д.М. Конституційний лад як категорія конституціоналізму. «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 19-20 лютого 2016 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. С. 44–49.
16. Белов Д.М. Парадигмальні основи сучасного конституційного ладу України: окремі теоретичні питання. «Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 22-23 квітня 2016 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. 236 с. С. 53–57.
17. Конституційне право України: підручник. 7-е видання перероблене та доповнене / Під заг. ред. проф. Ю.М. Бисаги та проф. Д.М. Белова. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 476 с.;
18. Белов Д.М., Сестренікова О.М., Принципи правової держави: конституційно-правовий вимір. Конституційно-правові аналітичні студії. №1 2016 р. С. 26–34.
19. Громовчук М.В., Палінчак М.М., Правове регулювання державно-церковних відносин на Закарпатті та в східній Словаччині: історико-правові засади. Гарантії прав людини: проблеми правового забезпечення та шляхи їх вирішення: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених «Травневий з'їзд молодих правознавців» м. Ужгород 16–18 травня 2014 р. С. 21–26.
20. Громовчук М.В., Кооперативна модель державно-церковних відносин (на прикладі Словацької Республіки) *Visegrad Journal on Human Rights: Vedecký časopis Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy*. 2016. № 2/1. С. 39–45.
21. Белов Д., Жежіхова М. Правовий простір держави: конституційно-правові засади. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2017 Випуск 44 С. 31–33.

УДК 342

УЧАСТЬ НАРОДУ У ЗАКОНОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

PUBLIC PARTICIPATION IN THE LEGISLATIVE PROCESS

Головей І.І.,

*магістр права,**випускник юридичного факультету**Ужгородського національного університету*

У цій статті досліджується питання участі народу у законотворчому процесі через громадськість. Розкриваються основні способи такої участі і взаємодії під час творення у таких формах, як звернення до народного депутата, електронні петиції, участь у другому читанні законопроекту та в організації і проведенні комітетського слухання.

Ключові слова: народ, форми здійснення, законотворча діяльність, громадськість, звернення до народного депутата, електронні петиції, комітетські слухання.

В данной статье исследуется вопрос участия народа в законотворческом процессе через общественность. Раскрываются основные способы такого участия и взаимодействия при создании в таких формах, как обращение к народному депутату, электронные петиции, участие во втором чтении законопроекта и в организации и проведении слушания.

Ключевые слова: народ, формы осуществления, законотворческая деятельность, общественность, обращение к народному депутату, электронные петиции, слушания.

In this article the question of the public participation in the lawmaking process through the public is examined. The main methods of such participation and interaction are described in the form of an appeal to the people's deputy, electronic petitions, participation in the second reading of the bill and in organizing and holding a committee hearing.

Key words: people, forms of implementation, lawmaking activity, public, appeal to people's deputy, electronic petitions, committee hearings.

Актуальність теми. У будь-якій правовій державі народ повинен бути належно представлений у законотворчому процесі, оскільки за допомогою закону реалізується

воля суспільства і всього народу, завдяки чому закон можна вважати таким, який забезпечує основну соціальну цінність – окрему людину, і як наслідок, – волевиявлення